

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ :

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ - ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1933

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46^Α
ΑΘΗΝΑΙ

Ε. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ἡ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

Μνημόσυνο τοῦ Κοραῆ

Ἡ ἑκατονταετηρίς τοῦ Κοραῆ ἀνεπέσωπε τὸ ἑλληνικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ πολυσχιδὲς τοῦ ἔργου καὶ γιὰ πολλοὺς, ὅπως συχνὰ συμβαίνει, ἔγινε ἀφορμὴ νὰ ἀνανεώσουν τὴ γνώσινά τους μὲ τὸ συγγραφεῖα, νὰ συγκρίνουν τὶς παλιὰς τους σχετικὰς γνώμης μὲ τὶς καινούριες, καὶ νὰ ἐξετάσουν κατὰ πόσον παρατηρεῖται ἡ ἀνάγκη μιᾶς ἀναθεωρήσεως καὶ μιᾶς ἀνακατατάξεως μέσα στὴν κλίμακα τῶν ἀξιών. Ἐγράφησαν ἀρθρα, μελέτες, ἔγγραφα διαλέξεις, ξεφυλλίστηκαν βιβλία λησμονημένα ἔτσι κι ἐγὼ ξαναπῆρα στὰ χέρια μου μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Κοραῆ, τὸν πολῦτιμα Θεοφιάνου, μερικὰς ἄλλας ἐργασίες περὶ τοῦ Κοραῆ, ἐδιάβασα τὶς «σημειώσεις τοῦ Κοραῆ εἰς τὸ πρόσκαιρον πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1822 ἔτους» τὶς ὁποῖες ἐξέδωκε αὐτὸς τὶς μέρες ὁ κ. Θ. Βολίδης, καὶ παρηκολούθησα τὴ διαλέξιν τοῦ κ. Δ. Σ. Μπαλάνου, πού εἶχε θέμα τὸ Κοραῆ περὶ ἐκκλησίας καὶ κλήρον.

Ὁμολογῶ ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σεβασμὸν μου γιὰ τὸ πολυσχιδὲς ἔργο του — σεβασμὸν διδαγμένον μᾶλλον παρὰ γεννημένον ἀπὸ τὴν ἀμεση ἐπαφὴ μὲ αὐτὸ—ὁ Κοραῆς μοῦ γεννοῦσε κίοντα κάποια δυσπιστία: εἶχα τὴν ἐντύπωσιν πὺς οἱ ἰδέες του εἶταν στενὰ οἱ ἰδέες τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῶν προδρομίων τῆς, ἰδέες πού μέσα στὴ συνείδησίν μου ἔχον ἑλεῖσαι ὀριστικὰ: ὁ φιλελευθερισμὸς, οἱ ξεφυγες θεωρίες τοῦ Ρουσσώ, ὁ ὑποκριτικὸς δεισμὸς τοῦ Βολταίρου, αὐτὰ θεωροῦσα πὺς εἶταν ἡ βάση τῆς κοσμοθεωρίας τοῦ Κοραῆ Ἡ ὠρία καὶ πειστικὴ σάν πάντα ὁμιλία τοῦ κ. Δ. Σ. Μπαλάνου, ἐπαναλαμβάνοντας καὶ ἀνανεώνοντας ὅσα εἶχε ὁ ἴδιος γράψει πρὸ ἐτῶν γιὰ τὶς θρησκευτικὰς ἰδέες τοῦ Κοραῆ, ἐκόντευε νὰ μὲ μεταπεισῆ καὶ νὰ μὲ συμφιλώσῃ μὲ τὶς ἀρχὰς τοῦ μεγάλου Χιώτη. Κατηγορήθηκα ὁ Κοραῆς ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ κιάλας, ἀπὸ ἄλλους: ὅτι δὲν ἐπίστευε στὸ δόγμα, ἀπὸ ἄλλους ὅτι εἶταν «Λουθηρόφρων» σκοπὸς τοῦ κ. Μπαλάνου εἶταν νὰ ἀποδείξῃ πὺς οἱ ἀντιλήψεις αὐτὲς εἶναι σφαλερῆς καὶ πὺς ὁ Κοραῆς ἐπίστευε στ' ἀληθινά. Τὴ θέσιν του αὐτῆ, τὴν ὑποστήριξε πολὺ τεχνικὰ, διαλέγοντας μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ συγγραφέως τὶς γνώμης του ἐπάνω στὰ θεμελιώδη χριστιανικὰ ζητήματα, καὶ παραβάλλοντάς τες μὲ τὶς γνώμης τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἔτσι ἔβλεπε κανεὶς ἕναν Κοραῆ ἴσως λίγο ὑπερβολικὰ φιλελεύθερο, ἀλλὰ πάντα μέσα στὰ ὅρια τῆς πίστεως καὶ μάλιστα τῆς ὀρθοδοξίας.

Εἶχα κλονισθεῖ στίς πεποιθήσεις μου κατόπιν ὅμως ἐσκέφθηκα ὅτι δίπλα σ' αὐτὴ τὴ μέθοδο, ἐπιβλημένη γιὰ μιὰ πανεπιστημιακὴ μελέτη, θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει μιὰ ἄλλη, πιὸ ἐλεύθερη. Ἰσως πιὸ ὑποκειμενικὴ, πού νὰ δώσει ὄχι τὶς ἰδέες τοῦ ὑπὸ κρίσιν συγγραφέως ἐπάνω σὲ συγκεκριμένα ζητήματα, παρὰ νὰ προσπαθῆσαι νὰ ξαναδημιουργήσῃ τὸν ἄνθρωπον μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο του, μὲ τὶς πεποιθήσεις του, τὰ μίσθ καὶ τὶς ἀγάπης του, μὲ τὰ σημάδια τοῦ καιροῦ του καὶ τῆς ἰδιοσυγκρασίας του. Ἀπὸ

μιὰ τέτοια ἐπισκόπησις πού προσπάθησα πρὸ χειρὸς νὰ κάνω, ἐβγήκε ὁ ἴδιος κι ἀπαράλλαχτος Κοραῆς, ὁ ὀρθολογιστὴς, ὁ ἄνθρωπος τοῦ 89' θὰ προσέθετα, μάλιστα, ὅτι σὲ μιὰ τόσο μακριὰ ζωὴ τόσο ποικίλης δράσεως, ὅπως τοῦ Κοραῆ, ἴσως νὰ ταίριαζε καὶ ἕνας χωρισμὸς ψυχολογικὸς σὲ περιόδους καὶ ἴσως, πάλι, νὰ ἔβλεπε τότε κανεὶς ὅτι ὅσο ἀνέβαινε ἐκεῖνος πρὸς τὴ δόξα, τόσο ἀπηλλάσσεται ἀπὸ συμβιβασμοὺς καὶ προσχήματα καὶ γινόταν πιὸ καθαρὰ διςτής. Ξαναδιάβασα τὸν «Διάλογον περὶ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις Ἀγίου Φωτός», τὰ προλεγόμενα στὸν «Ἱερατικὸν Συνέδημον», ξεφύλλισα τὶς ἐπιστολὰς του καὶ ἄλλα τοῦ ἔργου πού μοῦ ἔτυχε νὰ ἔχω πρόχειρα. Ὁ ἄνθρωπος πού τὰ ἔγραψε αὐτὰ, νομίζω πὺς δὲν εἶταν χριστιανὸς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, μοῦ ἔτυχε νὰ ἐξηγήσω σὲ κάποιον καθηγητὴ τῆς θεολογίας μερικὰς δυσκολίας πού συναντοῦσα τότε προσπαθώντας νὰ δεχθῶ τὸ χριστιανικὸ δόγμα ἢ ἀπάντησίν του ἠχεὶ ἀκόμη στ' αὐτιά μου: «δὲν βαρυνέσθε... αὐτὰ δὲν ἔχουν σημασίαν. Εἰσθε καλὸς ἄνθρωπος; — εἰσθε Χριστιανὸς; ἔτσι μπορεῖ νὰ εἶταν καὶ ὁ Κοραῆς Χριστιανὸς—ἀλλίως ὄχι.

Ἡ φιλοσοφικὴ θεμελίωσις τοῦ διαλόγου πού ἀνέφερα πᾶρα πάνω, εἶναι ὀλόκληρη παρμένη ἀπὸ τὸ «Φιλοσοφικὸν λεξικὸν» τοῦ Βολταίρου στὴ λέξιν «θαῦμα». Ὁ ὀρισμὸς τοῦ θαύματος, τὰ κατὰ τῶν θαυμάτων ἐπιχειρήματα (πὺς ἔρχονται σὲ ἀντίφασιν μὲ τὴν τελειότητα τοῦ ἔργου τοῦ δημιουργοῦ), ὁ ἱστορισμὸς, ἡ θεωρία τῆς θρησκευτικῆς ἀπάτης, ἡ ἐννοια τῆς «φιλοσοφίας» ὅπως παρουσιάζεται ἐκεῖ μέσα, ὀλόκληρες φράσεις εἶναι παρμένες ἀπὸ τὸ «Φιλοσοφικὸν λεξικὸν». Θὰ σημειώσω ἐπίσης πόσο συχνὰ ἀπαντᾶ κανεὶς μέσα στὰ ἔργα του ἀναφορὰς στὸν Βολταίρον καὶ στὸν Bayle.

Στὰ προλεγόμενα τοῦ «Ἱερατικοῦ Συνεδήμου», γραμμένα λίγα χρόνια ἀργότερα καὶ ἐντελῶς πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, θὰ συναντήσουμε τὴν ἴδιαν νοοτροπία: τὸ δόγμα, ἡ μεταφυσικὴ πίστις δὲ χρειάζονται στὸ Χριστιανό—ἀρκεῖ ἢ ἀρετὴ: «ἢ ἐξηγήσεις τῶν εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν λόγων πρέπει νὰ σκοπῆ κυρίως καὶ καθ' αὐτὸ τὴν διόρθωσιν τῶν ἠθῶν». Ἐκεῖ μέσα συνήνητησα καὶ μιὰ γνώμη ἀληθινὰ παράδοξη σχετικὰ μὲ τὴν ἐπακρίβωσιν τοῦ δόγματος: εἶναι αὐτῆ, κατὰ τὸν συγγραφεῖα, προϊόν... ἀμαθείας: «καθόσον ἠῦξεν ἡ ἀπαιδευσία, χάρις εἰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸν κατὰ τῶν διδασκάλων διωγμὸν, ἐπληθύνοντο αἱ αἱρέσεις, καὶ αἱ περὶ τῶν ἀπόρων καὶ ἀπορητῶν λεπτολόγοι ζητήσεις»... Ἐτσι ἀκριβῶς ἔγραφε καὶ ὁ Βολταίρος τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν.

Τέλος, στίς «σημειώσεις» του γιὰ τὸ πολίτευμα, τῶν ὁποίων τὴν ἀνεύρεσιν ὀφείλουμε στὸν κ. Θ. Βολίδην, ἐξεχώρισα μιὰ φράσιν, πού καὶ μόνη τῆς ἀρκεῖ γιὰ νὰ πείσῃ ὅποιον δὲν ἔπεισαν τὰ ἄρα πάνω: «ἢ θρησκεία εἶναι ἀπλή δόξα καὶ ὑπόληψις τοῦ νοῦ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων πραγμάτων». Μὰ δὲν εἶναι μόνο αὐτὰ, δὲν εἶναι μόνο ἡ σύστασίς του στοὺς Χιώτες ν' ἀμελήσουν τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ ναοῦ τους, ἀφοῦ ἔχουν ναὸ «αὐτὸ τῆς γῆς τὸ ἔδαφος σκε-

πασμένον με θόλον λαμπρότατον, τὸν οὐρανόν», δὲν εἶναι μόνο ἡ γνώμη του γιὰ τὸ Βυζάντιο, γνώμη παρμένη ἀτόφια ἀπὸ τὴν ἀντικληρικὴ παράδοση, δὲν εἶναι μόνο ἡ γνώμη του γιὰ τὸν ἀσκητικὸ βίον, ὅταν κατηγορεῖ τὸν Συμεῶνα τὸ στυλιεὶν ὅτι «τὸ μέγα καὶ πρωτότυπον τοῦ Θεοῦ δῶρον, τὸ λογικόν, ἀντὶ νὰ τὸ τελειοποιήσῃ εἰς ὀφέλειαν ἑαυτοῦ καὶ τῶν συγκοινωνῶν τῆς πολιτείας, τὸ κατέστρεψε τεσσαράκοντα ἔτη εἰς στῦλον λίθινον», δὲν εἶναι αὐτὰ, εἶναι κάτι βαρύτερο ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὸ ἔργον του, ἀπὸ ὅπου κι' ἂν τὸ πιάσει κανεὶς, ἀπαιτῆται ἐκείνη τὴν ἀφόρητη μυρωδιὰ τῆς οὐσίας τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωποκεντρισμοῦ ἢ ὅποια ἐξακρατήρισε τὸν πνευματικὰ του πατέρα, τὸν Βολταῖρον.

Ὅταν ὁ γλύπτης Γ. Βροῦτος θέλησε νὰ δώσει στὸν τόπον τοῦ ἀγαλμα τοῦ Κοραῆ, μὰ μορφὴ ἦρθε καὶ τοῦ σιάνθηκε παραστάτης στὴν ἔμπνευσή του ὁ Βολταῖρος τοῦ Πουδον. Κι ἐγώ, προσπαθῶντας νὰ βρῶ γιὰ τὸν ἑαυτό μου μιὰν ἀκριβέστερη εἰκόνα του, ποὺ νὰ συνενώνει μαζὶ κάτι ἀπὸ τὴ σκέψη του καὶ κάτι ἀπὸ τὴ ζωὴ του, νομίζω πὼς ξαναβλέπω, στὸ ἀδύνατό του πρόσωπο κι' ἐπάνω στὰ σφιγμένα χεῖλη του, τὸ χαμόγελο τοῦ Βολταῖρου.

Σήμερα ποὺ γράφω τὶς γραμμὲς αὐτές, ὁ Ἀπριλίου, συμπληρῶνεται ἕκατὸ χρόνια ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ Κοραῆ. Στὴ μακρόχρονη ζωὴ του, ἀναζητήσε πάντα τὴν ἀλήθεια, ἀδιάφορο ἂν δὲν εἶχε τὴν τύχη ὡς τὸ τέλος νὰ τὴ βρεῖ ἡμεῖς, ποὺ μᾶς δόθηκε ἡ ἀλήθεια αὐτή, ποὺ μᾶς ἐπεβλήθη ὄχι σὰν εὐεργέτημα μοναχὰ, ἀλλὰ καὶ σὰν ἐπίταγμα, δὲν μπορούμε νὰ ἐοραάσουμε καλύτερα τὴ μνήμη του παρά κηρύχνοντας τὴν ἀλήθεια. Μὰ καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη ἐπιβάλλει καὶ τὴ θεωρητικὴ συνέπεια σὲ ὅποιον θέλει νὰ λέγεται καὶ νὰ εἶναι Χριστιανός: ἡ πίστη δὲν ἔχει κλονισθεῖ σήμερα ἐξωτερικὰ μόνο, προκαλώντας σὲ μερικὸς τὴν ἀπιστία ἢ ἀπιστία ἔχει φουλιάσει ὡς καὶ μέσα στὶς ψυχὲς τῶν πιστῶν. Γιὰ νὰ τὴν πολεμήσουμε ἐκεῖ, χρειάζεται ὄχι μόνο προσήλωση στὴ χριστιανικὴ πράξη, ἀλλὰ καὶ ἀκριβέστατη προσήλωση στὴ χριστιανικὴ θεωρία. Εὐτυχῶς, μπορούμε νὰ ποῦμε, παραφράζοντας τὸ στίχο τοῦ Μολιέρου, ὅτι γίνεται νὰ εἶναι κανεὶς καλὸς ἄνθρωπος καὶ ἄριστος ἐπιστήμων, χωρὶς νὰ εἶναι Χριστιανός—ἄς ἀφήσουμε, λοιπόν, τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς μακριὰ ἀπὸ τὸ Χριστιανισμό, τὸν ὅποιο κινδυνεύουν νὰ βλάψουν. Γιατὶ νομίζω ὅτι ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ἀδυνατίσε ἡ ὀρθόδοξη ἐκκλησία στὰ χρόνια μας, εἶναι κι' αὐτός: ἕνα ἀμφισβητήσιμο ἀπολογητικὸ σύστημα, ἢ ἴσως καὶ κάποιος ἀδιαφορισμός, ὠδήγησε στὴν προσπάθεια προσεταιρισμοῦ ὅλων τῶν μεγάλων μορφῶν τῆς ἱστορίας στὸ Χριστιανισμό ἀποτέλεσμα τῆς προσπάθειας αὐτῆς εἶταν νὰ σπάσουν τὰ πλαίσια τῆς ὀρθοδοξίας καὶ νὰ μὴν εἶναι πιά σήμερα εἰς θέσιν ἡ Ἐκκλησία νὰ δώσει τὸ γερὸ μεταφυσικὸ σκελετὸ τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖ κάθε νέος ἀπὸ τὴν πίστη του.

Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι. Ἄς ἀφήσουμε τὸν Κοραῆ στὴ μεγάλη του κοσμικὴ δόξα, καὶ ἄς ἀναζητήσουμε, με ὁδηγὸ μας πάλι τὸν κ. Μπαλάνο, νὰ βροῦμε μέσα στὴ διδασκαλία τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων τὴν ἀληθινὴ χριστιανικὴ παράδοση, ποὺ ταπεινὴ καὶ ψηφιδωτὴ, θὰ μᾶς ἐπιτρέψει κι ἐμᾶς νὰ ζήσουμε τὴν ἰσορροπὴ χριστιανικὴ ζωὴ. Ἀλλὰ γιὰ τὸ θέμα αὐτό, θὰ πρέπει μεθαῦριο νὰ ξαναμιλήσω.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Ἐνα μεγάλο σφάλμα

Ἐθνικὸν Θέατρον: Σαίξπηρ: «Ὁθέλλος»

Ὁ κ. Πολίτης, τὸ ἔγραψα κι' ἄλλοτε, ἔχει πολλὰ καὶ μεγάλα ἀρετὰς σκηνοθέτου τὸν βοηθοῦν καὶ δυὸ συνεργάτες ἔξοχοι στὴν εἰδικότητά τους, ὁ κ. Κλώνης κι' ὁ κ. Φωκᾶς, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ τέλεια μηχανήματα τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, καὶ παρουσιάζει συχνὰ εἰκόνες ποὺ εἶναι καὶ πρωτότυπες, κι' ἄψογα καλαίσθητες ἄλλὰ, (κι' αὐτὸ τὸ ἔγραψα κι' ἄλλοτε), ὁ θεατῆς δὲν πηγαίνει στὸ θέατρο με τὴ διάθεση ἐπισκέπτου μιᾶς ἐκθέσεως ζωγραφικῆς δὲν τοῦ ἀρκεῖ νὰ δεῖ εἰκόνες ἔστω κι' ἂν εἶναι ἐξαισιες, γιὰ νὰ τὶς αἰσθανθεῖ ἐξαισιες πρέπει νὰ προβάλλει ἀπὸ μέσα τους ἕνα ἔργο ποὺ νὰ τὸν ἐνδιαφέρει, νὰ τὸν συγκινεῖ καὶ νὰ τὸν συναρπάξει, καὶ ἕνα παίξιμο δημιουργικὸ καὶ παλμῶδες.

Ὁ κ. Πολίτης θέλει τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο νὰ εἶναι πρῶτα ἀπ' ὅλα ἕνα ἴδρυμα μορφωτικὸ θέλει τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο νὰ διδάξει στὸ ἑλληνικὸ κοινὸ ποὺ τὰ ἀγνοεῖ, τὰ ἀριστουργήματα τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες. Ἡ ἀποψὴ του αὐτὴ εἶναι ἀναντίρρητα ὀρθή. Ἀλλ' ὁ κ. Πολίτης ἀγνοεῖ ἢ λησμονεῖ ὅτι σήμερα ἡ πλῆξη ἔχει ἐξορισθεῖ ἀκόμα κι' ἀπὸ τὸ σχολεῖο. Ἐχει συνειδητοποιηθεῖ ὅτι ἀκόμα καὶ στὰ ἐντελῶς εὐπλαστα παιδιὰ ἡ γόνιμη μετάδοση γνώσεων γίνεται προπάντων διὰ τῆς τέρψεως, κι' ὅλες οἱ προσπάθειες τείνουν τὸ σύγχρονο σχολεῖο νὰ εἶναι ὅσο γίνεται πρὸ εὐχάριστο καὶ ἐλκυστικὸ. Ὁ ὄριμος ἄνθρωπος ἀντέχει στὴν πλῆξη πολὺ λιγώτερο ἀπὸ τὸ παιδί. Μόνο ὅταν θέλει ἀπόλυτα κάτι νὰ μάθει, μπορεῖ νὰ αποφασίσει, κλεισμένος στὸ γραφεῖο του, νὰ τὸ κατακτήσει με κόπο καὶ μόχθο. Ὅταν φύγει ἀπὸ τὴ μοναξιά του καὶ πάει στὸ θέατρο, θέλει νὰ εὐχαριστηθεῖ.

Τὰ ἀριστουργήματα ποὺ ἀντιπροσωπεύουν περασμένες ἐποχές, χωρὶς νὰ ἔχουν χάσει τὴν ἀξία τους, ἔχουν γεράσει, καὶ πολλὰ σημεῖα τους ἔχουν μάλιστὰ κ' ἐντελῶς νεκρωθεῖ. Τὰ σημεῖα αὐτὰ μποροῦν ἀκόμα νὰ διαβάζονται, στὸ θέατρο ὁμως γίνονται ἀνυπόφορα ἀνιαρά. Φρονῶ ἀνεπιφύλακτα ὅτι τὰ περασμένα ἀριστουργήματα προδίνονται ὄχι ὅταν διασκευάζονται, συντομεύονται καὶ συγχρονίζονται, ἀλλ' ὅταν ἐμφανίζονται αὐτούσια. Ὁ πρῶτος μόνον τρόπος τὰ κάνει προσιτὰ, κατανοητὰ, κι' ἀγαπητὰ στὸ σύγχρονο θεατῆ ὁ δεύτερος τρόπος τὰ